

Tíz év, amely megrengette a rendi világot

Adalékok a jászóvári premontreiek történetéhez, 1918–1928

liturgiák egyes olvasmányai nemcsak saját vétkeinkkel szembesítenek minket, hanem az elődök által elkövetett súlyos bűnökkel is. Rendre hallhatunk a hitükért és a keresztért életüket áldozó vértanúkról. Bevallom, ilyenkor szinte velük halok. A mély együttérzés és megrendülés pillanatának elmúltával azonban néha az a makacs gondolat vetődik fel bennem, hogy a kínhalált szenvedettek képzeletbeli hosszú, tömött sorától láthatatlanok és némák a szintén Istenükért meghurcolt, kitartó, de életben maradt üldözöttek.

Hazánkban az Úrnak, a rendszerváltozásnak, bizonyos levéltári anyagok szabad kutatásának és a kortárs szemtanúk (köztük Péter és László atya) vallomásainak hála, egyre több részlet tárul fel az 1950–1970-es évekbeli papi-szerzetesi hányattatásokról. Annál kevesebbet tudunk a magyar egyháztörténet korábbi emberpróbáló korszakáról, a Trianont követő eseményekről a Kárpát-medencében. Most is e hiányos történelmi kirakós játéknak csak pár mozaikját, az 1918 és 1928 közötti évek felvidéki rendi létét mutathatom be eredeti dokumentumok alapján. Mégis remélem, ezekből a darabokból sikerül összerakni a valóságnak egy vékony szeletét.

A Jászóvári Premontrei Kanonokrend elleni cseh politikai hadviselés forгатókönyve némi hasonlóságot mutat az 1787. évi és 1948–1950-es évekbeli magyarországi, illetve a XVIII. század végi és XX. század eleji franciaországi szerzetesrendi sorsfordulókkal. A cseh jogtalanságok fő célja is a rendi vagyon megszerzése, a premontrei kanonokok országból való kiűzése, „önkéntes” távozásra kényszerítése. A mindezek és az ellenállás megtörése érdekében alkalmazott eljárások, manipulációk gazdasági, ideológiai és nacionalista jellegűek, úgymint: 1. az oktatástól való eltiltás, az iskolaépületek elkobzása; 2. a birtokok állami kezelésével és megadóztatásával a bevételi források szűkítése, ezzel pénzügyi függőség, majd kényszeradósság kialakítása, végső soron anyagi, foglalkozásbeli és egzisztenciális ellehetetlenítés; 3. a csehszlovák állampolgársági hűségeskü letelésének kötelezővé tétele; 4. „titkosszolgálati” folyamatos megfigyelés, a szlovák nemzetiségű kanonokok beszerzése (illetve ennek kísérlete), dezinformálás, a magyar és szlovák nemzetiségű rendtagok között ellentét szítása (a közösségi szellem bomlasztása érdekében), a csehszlovák állam és nemzet elleni összeesküvés koholt vádjának éveken keresztül tartó folyamatos lebegtetése.

S hogy mindeközben a rend és kanonokjai milyen utat jártak be Takács Menyhért prépost-prelátus (1900–1933) irányításával? Honnan indultak, és hova jutottak? Majd meglátjuk!

Hermann Egyed önéletrajzi kötetében – noviciátusi stúdiumaira utalva – megjegyzi: kicsit részletesebben is tanulhattak volna rendtörténetet. Vajon milyen tanulságot vont le Takács Menyhért a premontreiek korábbi üldözéséből? Részben erre is választ kapunk.

A Zsámbékon 2012. június 6-án, Szent Norbert napján elhangzott előadás kismértékben módosított szövege.

S a kiindulópont. 1909-re a rend virágkorát élte. A gazdasági főpénztár bevétele 1 774 684 korona, kiadása 1 207 587 korona, a nyereség 567 096 korona. A prépostsági javadalomhoz tartozó, összesen 38 500 kh-nyi (azaz 22 157 ha, 221,57 km²) birtok az országban szétszórtan, hat vármegye 58 településén feküdt. Az apát a prépostság mezőgazdaságából, bányá- és egyéb bérleti szerződéseiből, valamint gyógyfürdőiből származó jövedelmet jórészt az alábbi intézmények működtetésére fordította: központi rendház (Jászó, Abaúj-Torna vármegye [ma Jasov, Szlovákia]), 6 társház (Lelesz, Zemplén vármegye [ma Leles, Szlovákia]; Váradszentmárton, Bihar vármegye [ma Sânmartin, Románia]; Kassa, Abaúj-Torna vármegye [ma Košice, Szlovákia]; Rozsnyó, Gömör és Kis-Hont vármegye [ma Rožňava, Szlovákia]; Nagyvárad, Bihar vármegye [ma Oradea, Románia]; Budapest), két országos levéltár (Lelesz, Jászó), hittudományi főiskola (Jászó), tanárképző- és hittudományi intézet (Norbertinum, Budapest), három gimnázium (Rozsnyó, Kassa, Nagyvárad), konviktus (Kassa), népiskola (Ricse-Budahomok), 12 rendi plébánia, 24 templom és kápolna. Kegyúri főhatósága alá tartozott még négy község plébániája is. A 120 fős rendi személyzetből egy prépost-prelátus, 86 kanonok, 28 egyszerű fogadalmas, öt novícius. 42 kanonok tanított, 12 lelkipásztorkodott.

E biztos gazdasági helyzet után nem csoda, hogy 1913-ban Takács Menyhért mindennapjai további lelkes szervezőmunkával teltek. Egy a budapesti Ferencvárosban felépítendő nyilvános katolikus gyakorló gimnázium, konviktus és templom létrehozásával. Az építkezést – a prépost tervei szerint – az első világháború csak felfüggesztette, de nem hiúsította meg. 1918 elején újra benyújtotta kérvényeit a szakminisztériumhoz. A fővárosi premontrei hit- és tanulmányi központ megvalósítását azonban a nagypolitika végül örökre megakadályozta.

Az 1918. július 13-án létrejött prágai Nemzeti Bizottság ugyanis október 28-án a csehszlovák állam kormányává nyilvánította magát. Bejelentette a cseh tartományok elszakadását az Osztrák–Magyar Monarchiától és a független cseh állam megalakulását (1918. évi 11. törvény). Ezt a lépést T. G. Masaryk és E. Beneš emigrációs tevékenysége készítette elő. 30-án, miközben Budapesten őszirózsás forradalmat játszottak, Turócszentmártonban az aznap alapított Szlovák Nemzeti Tanács deklarációt fogadott el, és csatlakozott a független csehszlovák államhoz. November 2-án cseh csapatok nyomultak be a Felvidékre.

Takács Menyhért Karsai Ervin házfőnököknek szóló, november 11-én kelt levelében helyséllel vette tudomásul, hogy a budapesti Norbertinum tagjai nemzetőri szolgálatra vállalkoztak. Hasonló eljárást kellett követniük Jászóváron is, ahol felszentelt papok és növendékek egyaránt szerveztek nemzetőrséget.

Decemberben többször módosították a csehszlovák–magyar ideiglenes határt (demarkációs vonalat). A Bartha–Hodža-féle változatban (december 6.) Jászó, Rozsnyó és Kassa még Magyarországhoz tartozott, az első Vix-jegyzéken (december 23.) már Csehszlovákiához. a megszállt É-magyarországi területeken megkezdődött az új csehszlovák közigazgatás megszervezése. A december 10-én kihirdetett 1918. évi 64. törvény értelmében „a volt magyar királyság állami, önkormányzati és egyházi méltóságai, tisztviselői és alkalmazottai ideiglenesen hivatalaikban meghagyatnak eddigi illetményeikkel”, de csak akkor, „ha a Csehszlovák Köztársaság iránti engedelmisségi fogadalmat leteszik, és ha a kormány meghatalmazottja úgy látja, hogy máskülönben is megfelelnek feladatuknak”. Másnap a felvidéki területek kormánybiztosává és teljhatalmú miniszterévé Vavro Šrobárt nevezték ki.

Ő arról volt hírhedt, hogy rózsashegyi orvos korában egy medve csontvázát emberi csontváznak határozott meg, és eltemettette. Egyházi referense Karol Medveczky lett. „Medveczky [...] saját megyés püspökét, dr. Radnai Farkast és gróf Batthyány Vilmos nyitrai püspököt katonai karhatalommal 24 óra alatt az új republika területéről egy kézi poggyásszal és 4000 cseh korona készpénzzel eltávozni kényszerített. [...] Medveczky igen kevés tanultságú ember volt, mindössze négy gimnáziumi osztályt végzett, a többit már mint szekularizált lelkész, magánúton végezte el osztályösszevonással” (Takács Menyhért gr. Teleki Pálnak 1929-ben).

December 29-én a cseh hadsereg megszállta Kassát.

1919. január 2-án Takács Menyhért arról értesítette Szabó Adorjánt, a kassai főgimnázium igazgatóját, hogy a lábtörést szenvedett Holba Kasszián szerzetes tanár helyettesítésére jászóvári konventi tagot – egyelőre – nem küldhet, mert a fiatalabbak mindnyájan az élet- és vagyonbiztonság megvédésére alakított fegyveres nemzetőrség tagjai, s a községi polgárokkal együtt minden második napon szolgálatot teljesítenek.

22-én Lacsny Ince, a rozsnói rendház vezetője a következőket jelentette a prépost-prelátusnak: „Szerencsésen megérkeztem. Tornán feltartóztatott egy cseh katona s nem akart továbbengedni, mert a tornai cseh parancsnokságtól igazolványt kellett volna felmutatni. Ezért a jövőben ha valaki Rozsnóra jön, ajánlatos ezt az igazolványt előre beszerezni. a rendtársak mindnyájan itthon vannak. Mint tőlük hallom, a rimaszombati cseh zsupán [köztisztviselő] nem akadályozza egyelőre a kormánybiztosi működést. Tegnap voltak Rozsnón először a csehek, hat szekérrel jöttek, de este már vissza is mentek Tornára. Ezzel kapcsolatban igen kellemetlen hírbe kerültem. A cseh hadnagynál volt ugyanis egy pár tót név felírva, akiktől információt akartak szerezni. Ezek között volt az én nevem is. Megjegyzem, hogy valamennyi név papi emberé volt. Ebből aztán az a hír terjedt el, hogy mi hívtuk be őket a városba. A város megszállására vonatkozólag különben kétféle hír van elterjedve, az egyik szerint pár nap múlva egy zászlóalj cseh katona meg fogja szállni Rozsnót, mások szerint a csehek kijelentették, hogy amíg rend lesz, addig nem jönnek be.”

Március 23-án Takács Menyhért a következő bizalmas levelet írta Fábíán Imre házfőnök-jószágkormányzó kanonoknak Váradszentmártonba: „Folyó évi március hó 13-án kelt jelentése folyó hó 22-én érkezett hozzám. Tehát, a körülményekhez képest, elég korán. A földosztással járó rettenetes állapotok majdnem minden rendi gazdaságban ugyanazok. [Ne feledjük, ekkor a Magyar Tanácsköztársaság harmadik napja létezett.] Tétézi a bajt, hogy gazdatisztjeink némelyike beállt szociáldemokratának, s a lázongó és követeléseiben kielégíthetetlen néppel titkon egyetért az uradalom kárára. Mentségére azt szokta felhozni, hogy a felizgatott nép fenyegető magatartása miatt kénytelen így cselekedni. Fájdalom, ezt is meg kellett érnünk. Erre különösen fölhívom házfőnök-jószágkormányzó úr figyelmét a [gazdaságainkban] szerzett szomorú tapasztalataim alapján. Különben a zempléni kormánybiztosság egy volt diósgyőri vasgyári munkás kezében van, s így a rend kultúrvagyona ott sem várhat semmi kíméletet.

Itt, a cseh–szlovákok által megszállt területen még földosztásra nem került sor, de már szó van róla. A készpénzünk, folyószámlánk és betétjeink felét már lefoglalták, a másik felét lepecsételték. Úgy tettek az értékpapírokkal is, melyekre óriási adót készülnek kivetni. Folyik a rekvirálás is. Hetényben pl. 20 db fajszarvasmarhánkat elvitték, kilogrammonként 4 korona 30 fillérért. Felszólalásom nem használt semmit. Köztisztviselőink nagy része el van űzve, a magyar nyelv és kultúra mindenütt mellőzve van, sőt, üldözés

tárgya. A népoktatási intézetekre nézve a tanfelügyelőség működését megakadályozták, hivatalát lepecsételték. A középiskolák Kassán még bántatlanok, de Sárosban, Szepesben s a többi felső-magyarországi vármegyében már cseh–szlovák kézen vannak.

A politikai elnyomatásra jellemző, hogy március 17-én – a betiltott 15-iki hazafias ünnep folyamánként – a honvéd szobrot romba döntötték, s két nő agyonlőttek. Jelenleg a 21–27 évesek katonai behívása van folyamatban a csehszlovák hadseregbe.

Ily siralmas állapotok között magam is aggodalomban vagyok szeretett rendünk egzisztenciájára nézve. Buzgón kérem a gondviselő Isten könyörületes kegyelmét, és bízom benne, hogy ez a feldúlt helyzet nem lesz állandó, s hogy ez az erkölcsi betegség mihamar kitombolja magát, és következik a megértés, a békés, boldog idő.”

Június 4–5-én Jászó és környéke hadszínterré vált. (Anyagi következményeit így összegezte Takács Menyhért 1923. november 7-én: „Mai napig sincs elintézve azon kár megtérítése, melyet a cseh hadsereg katonái okoztak 1919-ben a magyar vörös katonák elleni harcokban. A kár 290 512,60 cseh koronában volt bejelentve.”)

5-én Szlovákia egész területén bevezették a katonai diktatúrát. Ezzel még szigorúbbá vált a március 25-étől érvényben levő rendkívüli állapot. A legkeményebb fellépést helyezték kilátásba mindenki ellen, aki „ellenséges magatartást” tanúsítana a megszálló cseh katonasággal vagy a civil hatóságokkal szemben. Június 6-án a magyar Vörös Hadsereg visszafoglalta Kassát. 11-én a párizsi békekonferencián jóváhagyták a véglegesnek szánt csehszlovák–magyar országhatárt. 13-án a csehek jegyzékben követelték, hogy a magyar csapatok mindenütt hátráljanak vissza erre a vonalra.

Július 6-án, a magyar Vörös Hadsereg egységeinek visszavonulása után, a cseh csapatok újból birtokukba vették Kassát. A városban azonnal bevezették a katonai diktatúrát.

10-én Takács Menyhért az alábbi bizalmas utasítást juttatta el a házfőnököknek: „A reánk nehezedeő vészterhes és válságos idők szükségessé tették, hogy a rend magánvagyonát képező értékeket ideiglenesen a rend tagjainak őrizetére bízam, fidei comissum [hitbizomány] gyanánt. Ez értékekre megrongált és kifosztott gazdaságaink helyreállítása érdekében nagy szükségünk van, éppen azért ezek állagából semmi más célra semmit fölhasználnunk nem szabad. Abban a reményben, hogy rendünk munkás élete a jövő tanévtől kezdődőleg újból zavartalan lesz, e nevezett értékeket folyó évi szeptember 1-jén a központi főpénztárba bekívánom. Kérem az összes házfőnök urat, szíveskedjenek jelen rendeletemet az összes rendtárral közölni, és annak idején végrehajtani.”

Fennmaradt a központi főpénztár 1919. január 1-jei leltára. E szerint a rend törzsvagyonja ekkor többek között a következő tételekből állt (összeget nem említve): 1114 db kötvényből, 32 db részvényből, 2 db záloglevélből, 146 db sorsjegyből, hét alapítvány tőkéjéből, a 259 db tisztii nyugdíjalapi értékpapírból, illetve 40 db értékesebb szakrális tárgyból. Takács Menyhért a szétozott javakat végül szeptember 23-án kérte visszaszolgáltatni.

Július 17-én a csehszlovák állam nevében lefoglalták a rendi személyzetű s Balassa Zsuzsannáról elnevezett alapítványi kassai konviktust; alkalmazottait állásukból felmentették, lakásuktól és ellátásuktól megfosztották. Fischer-Colbrie Ágost kassai megyés püspök több eredménytelen kísérletet tett arra, hogy a nevelőintézetet meghagyják a rend vezetése alatt. Az elutasítók véleménye szerint: tekintettel a most Prágában uralkodó szociáldemokrata irányzatra, az is nagy vívmány, ha megmarad a konviktus katolikus jellege, s a vezetést egyházi férfiakra bízzák.

Augusztus 26-án Rozsnyó két magyar (premontrei és evangélikus) középiskoláját zárták be, illetve államosították a csehek. Helyettük november 19-ei hatállyal csehszlovák állami reálgimnáziumot szerveztek, amelyet az egykori evangélikus intézményben helyeztek el. A premontreiek épületét katonai kaszárnyává alakították át.

Szeptember 7-én, a kassai dómban, Vass Miklós Keresztély jászóvári premontrei szerzetes tanár a három kassai vértanú (Pongrácz István, Grodecz Menyhért, Körösi Márk) halálának 300. évfordulójára emlékezve, beszédében – párhuzamot vonva a múlt és a jelen politikai fanatizmusa között – tiltakozott a rend sérelmére elkövetett államhatalmi jogtalanságok ellen. Felszólalásának következménye Csehszlovákiából való azonnali kiutasítása lett.

11-én a kassai főgimnáziumot Ján Šimeček-Gara tanfelügyelő – a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium utasítása alapján – erőszakkal „elfoglalta”. A katonai asszisztenciával birtokba vett épületben az igazgatói iroda és az iskolai gyűjtemények ajtóit lepecsételték. Az innen elkergetett magyar premontrei tanárokat – az állandó zaklatásokkal – még magánúton sem engedték oktatni. Középiskolájukban október 2-án csehszlovák reálgimnáziumot indítottak magyar tagozattal.

Pár nappal később Karol Medveczky a következőket tudatta Takács Menyhérttel: „Mivel a premontrei kanonokok ezer és ezer szlovák ifjúnak vették el a nemzetiségét és anyanyelvét, azért a csehszlovák republikában soha többé tanári állást nem viselhetnek, sőt ha a Vass-féle esetek ismétlődni fognak, a Köztársaság területéről is örökre ki fognak tiltatni.”

Felszólította a premontreieket, adják át a kassai rendházat az új tanároknak, és távozzanak onnan, mivel a rendház az állam tulajdona. Válaszában Takács Menyhért arra a tényre emlékeztette: a premontrei rend pápai jogú szerzetesrend, s ahhoz nyúlania tilos. Medveczky így a kassai rendőrkapitányhoz tette át a szerzetes tanárok ügyét. Ő egyenként beidézte a rendtagokat, és tudtukra adta: nyolc napon belül el kell hagyniuk a várost, mivel foglalkozás nélküliek. Az érintettek fellebbeztek, s kiutasításuk, egyelőre, lekerült a napirendről. De később már honosságukat vizsgálták kimondottan azzal a céllal, hogy aki nem született csehszlovák területen, azt kiutasíthassák az országból.

A 117 éve gyakorolt tanító rendi hivatásuktól erőszakkal megfosztott premontreiek fokozatosan visszatértek eredeti, pasztorációs szolgálatukhoz. Bár ennek irányvonalát Fischer-Colbrie Ágost kijelölte számukra, sok kétséggel küzdöttek: megfelelnek-e hitük, lelkiismeretük, szerzetesi közösségük, nyájuk és a megyés püspök elvárásainak?

A szaporodó és újabb várható cseh atrocitások, a bezárt intézmények és a létfenntartási nehézségek miatt a prépost-prelátus 29 felvidéki szerzetes tanára közül ekkor 11-et Magyarországra költöztetett át, s a csornai premontrei és a bencés rend vendégszeretéből Csornán, Keszthelyen, Győrött, Esztergomban és Sopronban helyezték el.

Vavro Šrobár december 5-én kelt leiratában minden, a köztársaság területén nyilvános hivatalt vagy más joghatóságot gyakorló személyt hűségeskü letételére kötelezett. Az ezt megtagadó atyákra az államsegély megvonása, a papi és hittanári tisztviségből való felmentés, végső soron az országból történő kiutasítás várt. (A hűségeskü szövege a következő volt: „Osvedčujem sa verejne a zävázne, že sa s celej duše pridávám k československej republike, a slubujem všetke sily a všetke svoj vplyv k rozkvetu tohoto štátu k vzdelávaníu a napomáháníu blahobytu ľudu k zabezpečeníu spoločenského pokoja i poriadku vinaložíť.” Magyarul: „Nyilvánosan és kötelezően kijelentem, hogy teljesen alávetem magam a cseh-

szlovák köztársaságnak, ígérem, hogy minden erőmmel és befolyással ez állam felvirágoztatásán, a nép szellemi és anyagi javának előmozdításán, a közbéke és rend fenntartásán fogok közreműködni.”)

A rozsnyói káptalan átiratban fordult Medveczkyhez: ugyanolyan elbánásban részesüljenek, mint a helyi egyházmegyei papság, vagyis esetükben se legyen kötelező a „hűség-fogadalom”. Medveczky válaszában erre mindenkit eskütételre utasított legkésőbb 1920. január 20-áig.

Lacsny Ince házfőnök Takács Menyhértnek. Rozsnyó, 1919. december 31.: „December 29-én a megyés püspökkel – Balás Lajossal –, a káptalan tagjaival és a központi papsággal együtt a hűségnyilatkozatot mindnyájan letettük a kormány megbízottja előtt.”

1920. január 5-én a „Csehszlovákiában” fekvő rendi birtokok államosítási kísérletét Takács Menyhért még „könnyen” meg tudta akadályozni. Márciusban Medveczky bizalmas barátját küldte Jászóvárra, hogy a prépostság összes ingó és ingatlan vagyonát foglalja le, s a birtokok irányítását vegye át. E barát „lelkiismeretesen” teljesítette a kérést: nemcsak a jószágkormányzói hivatalra és a pénztárra tette rá a kezét, hanem az összes háztartási készletre, a könyvtárra, a képgyűjteményre, az archívumra, sőt, magára a templomra is. A rendtagoknak arra a kérdésére, hogy ők ezentúl miből fognak élni, azt felelte: neki erre semmi gondja. A jogtalanságok ügyében Takács Menyhért Fischer-Colbrie Ágosthoz fordult, aki az Egyházi Törvénykönyv 2346. kánonjára hivatkozva – a „kánonjogban analfabéta” – Medveczkyt táviratilag bírta jobb belátásra. Megbízottja így három nap múlva távozott Jászóvárról. Ez az úr – a prépost feljegyzése szerint – később a lefoglalt primási javaknak lett az igazgatója, s egy év alatt 10 millió cseh koronával károsította meg az uradalmat.

1920. június 4-ét, a trianoni békediktátumot követően a rendi ingatlanok földrajzilag három ország területére kerültek, ahogy ezt az alábbi táblázat szemlélteti:

A rendi tulajdon területi eloszlása Magyarországon és azon kívül 1920. június 4-e után (%)

Ingatlanok	Magyarországon	Magyarországon kívül		
		összesen	ebből	
			Szlovákiában	Romániában
Rendházak	16,7	83,3	66,7	16,6
Plébániák	18,75	81,25	68,75	12,5
Gimnáziumok	0	100	0	100
Hittudományi iskolák	50	50	50	0
Földbirtokok	29,1	70,9	56,4	14,5

Október 5-én a prágai kormányzat a prépostság birtokain kényszergazdálkodást vezetett be. „Az új [cseh] kényszer-adminisztrátor – írta Takács Menyhért – mindenfelé azt hangoztatta, hogy ő azért jött, hogy a premontreieket megtanítsa intenzíve gazdálkodni. Meg is tanította. Végigvadászta cseh társaságával erdőinket; végigmulatatta tanyainkat. Vígán folyt az ivás és kártyázás reggelelégig. Így tartott ez kilenc [valójában 7] hónapig egyfolytában.”

1921-ben a birtokok végleges állami lefoglalásának megakadályozására Takács Menyhért a Vatikánhoz fordult, hogy prépostságát az *abbatia nullius* rangjára emeltesse, kijelölve az alája tartozó területek határait.

A javadalmi birtokok jogtalan állami kezelését azt követően szüntették meg május 28-án, hogy a prépost „önként beleegyezett”: 1. a rend tízévi időtartamra prágai illetőségű, évi 60 000 cseh korona fizetésű gazdasági és évi 20 000 cseh korona bérű jogi tanácsadót foglalkoztat; 2. birtokainak ügyeit a magyar tiszttartó helyett cseh főintéző felügyeli; 3. „felajánlja” egyik birtokát felparcellázásra; 4. beszünteti a csehszlovák állam és nemzet elleni felforgató tevékenységét. Bármelyik feltétel megszegése esetén ismét bevetik az államhatalmi béklyót. A rend az elmaradt jövedelmekért, felszereléseiben, állatállományában és egyéb tulajdonában esett káraiért kártérítést nem kapott.

A november 7-ei rendnagyi gyűlés kiemelt témája a rend Csehszlovákia-beli helyzete volt. Takács Menyhért fájdalommal állapította meg, még mindig méltánytalan és barbár hangú támadásoknak vannak kitéve. Ezzel kapcsolatban ismételtén kifejezte: a rend tagjai e nehéz viszonyok között minden politikai szerepléstől tartózkodjanak.

1922. június 7-én az Apostoli Szentzsék a jászóvári prépostságot – 10 plébániával – a megyés apátság rangjára emelte. A pápai bulla gyakorlati érvényesítését azonban a vatikáni–csehszlovák–magyar egyház- és állampolitikai érdek- és nézetkülönbségek, majd perek megakadályozták. Mindezek ellenére a prépost-prelátus joghatósága de facto továbbra is (egészen haláláig) kiterjedt a rend anyaországi és – egy ideig – romániai birtokaira is.

A csehszlovák földbirtokreform-törvény végrehajtása során a rend eddig a magasrévi (800 kh) és zsupapáti (300 kh) gazdaságát veszítette el. Ez felvidéki földterületeinek 5%-a volt. A helyi földreform végül 21,6%-kal, 4694 kh-dal (vagyis 2701 ha-ral, 27 km²-rel) apasztotta a prépostság itteni földvagyonát.

1923. január 17-én a rend nagyváradi gimnáziumát a román hatóság végleg bezáratta.

Az 1924. augusztus 20–23. közötti teplai generális káptalanon megszüntették a Jászóvári Premontrei Kanonokrend függetlenségét, s az 1921-től önálló csehszlovákiai cirkáriához csatolták. Engedélyezték ugyanakkor a Magyarországon maradt testvéreknek Gödöllőn egy új rendház létesítését. A régi magyar cirkária megmaradt egyetlen prépostsága – Csorna – és a jászóvári prépostság romániai tagozatából 1926-ban alakult új priorátus a generális apát – Gummarus Crets – közvetlen főhatósága alá került. A Jászóváron tartózkodó Takács Menyhért a budapesti és nagyváradi tagozattal, illetve a Gödöllőn fokozatosan kiépülő (1924: általános gimnázium, 1926: konviktus, 1928: rendház) új premontrei rendi közösséggel a kapcsolatot az általa kinevezett vikáriusokon keresztül tartotta.

Az 1926. június 4-ei rendnagyi gyűlésen megállapították: a rend anyagi helyzete a lehető legrosszabb. A csehszlovák állam hektár- és trágyaadó címén százezreket követel tőlük, noha maga az állam tartozik a rendnek a nagykaposi birtok kisajátítási árának 30%-ával, az egész magasrévi és zsupapáti birtok árával, a kassai gimnázium bérletével, több mint 60 000 cseh korona adóttöbblettel és kb. 700 000 koronajáradékkal mint kamattal. A további birtokkisajátításokat tekintve már jobbák a kilátások. A szlovák néppárti képviselők és a szenátorok klubja pedig programjukba veszik a kassai és rozsnyói gimnázium visszaállítását.

1928. október közepén Takács Menyhért a rend magyar honosságú jászóvári hittudományi főiskolai papnövendékeit (tanáraikkal együtt) is kénytelen lett Gödöllőre áttelepíteni.

Takács Menyhért a rendjével szemben elkövetett csehszlovák törvénytelenések ügyében – jogorvoslatot remélve – több magyar, cseh, francia, belga, vatikáni egyházi, állami és katonai vezetőnek, politikusnak, testületnek írt. Csekély eredménnyel. Mégis életben tartotta és – préposti méltósága idején másodszor – újjászervezte szeretett közösségét. Ezzel megvalósította rendtársa, Nátafalussy Kornél még 1899-ben megfogalmazott vágyát az ideális rendfőnökről: „Nekünk olyan vezérre van szükségünk, aki szívét-lelkét adhatja oda az ügynek, s mélyreható tevékenységével új és egészséges alapjait vetheti meg a Rend kívánatoszerű fejlődésének.” ◀

KARA ANNA (1962) a Gödöllői Premontrei Perjelség levéltárrendezője. Kutatási területe a Jászóvári Premontrei Kanonokrend története (1894–1950).